

הקדמה

”שלוש העבר אינו מבטיח שלום גם בעתיד”¹

לבנון - על הריה, שלגיה וארזיה הקסומים, חופיה המוזהבים ועדותיה רבות-הפנים - הייתה לאירופה של המזרח התיכון שעשירי הארץ, יהודים וערבים, נהגו לבלות בה את חופשתם, ללמוד במוסדותיה המערביים היוקרתיים ולסחור עימה. במשך שנים רבות נראה היה כי הגלים הסוערים עד מאוד שעברו על שכנותיה מצפון, ממזרח ומדרום לא הציפו את חופיה, כביכול ביקשו הארצות השכנות לשמור על פיסת הארץ המיוחדת הזו ללא פגע – מעין מקלט לימים סוערים.

הפסוק המאיים הידוע - ”וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי מִצְפּוֹן תִּפְתָּח הַרְעָה עַל כָּל-יִשְׂבֵי הָאָרֶץ”² - נתפס שנים רבות כאזעקת שווא; מעין הערכת מודיעין עתידית שאין לה אחיזה במציאות ההווה.

כל זה השתנה באבחת חרב באפריל 1975 עם פרוץ מלחמת האזרחים, והתעצם עם פלישת הצבא הסורי ביוני 1976, בעימות הסורי-פלסטיני, ובהמשכו - בעימות הסורי-נוצרי. רצף העימותים היה מעבר ליכולת ההתמודדות של לבנון והביא להתערעות המערכת השלטונית כפי שהייתה מוכרת עד אז. כל עדה שחששה לגורלה פעלה להתחמש וליצור בריתות עם גורמי כוח מחוץ ללבנון (כדוגמת המרוניים עם ישראל).

תהליך הפיכתה של לבנון לבסיס ריכוז הכוח החמוש למאבק מול ישראל החל עוד קודם לכן, כאשר מדינות ערב הגדילו לעשות ואישרו את מפעל ההטיה של מקורות נהר הירדן, מתוך כוונה לייבש את ישראל, כמו גם את הקמת אש"ף כמוביל המאבק, והסכמה שלבנון תהיה מושבם של הארגונים הפלסטיניים עם גירושם של אלה מירדן; כך, למורת רוחה ובשל אוזלת ידה, הפכה ארץ הארזים לבסיס צבאי חמוש הן לארגונים הפלסטיניים והן בסיס האימונים של ארגונים שונים שנטלו חלק במהפכה העולמית לשחרור לאומי. כך, בעל כורחה, איבדה לבנון את השליטה בריבונותה והפכה למדינת חסות הן של סוריה והן של אש"ף.

מבחינת ישראל, על אדמתה של שכנתה מצפון חנו שני צבאות זרים שפעלו כנגדה ואיימו ישירות על קיומה; לאחר מלחמת "שלוש הגלילות", שבה גורש אש"ף והזרוע הצבאית שלו הצש"ף (צבא השחרור הפלסטיני) מלבנון, והצבא הסורי יצא מביירות לדמשק, לא חזר השקט ללבנון, ועל אדמתה העקובה מדם צמחו ועלו ארגוני גרילה וטרור דתיים קיצוניים (אמל וחזבאללה) שראו בצה"ל פולש זר שיש להילחם בו ולגרשו מארצם בכל האמצעים.

המחלקה להיסטוריה באמ"ץ-תוה"ד חקרה את המאבקים, המבצעים והמלחמות שניהל ועדיין מנהל צה"ל בלבנון. חלק מהמחקרים פורסם בציבור הרחב (למשל, שמעון גולן, **שלי"ג בלבנון**, מודן ומשרד הביטחון, 2017; שמעון גולן, **מפירות לאזור הביטחון**, מודן ומשרד הביטחון, 2019; המחלקה להיסטוריה, **הקרב בסולטאן יעקוב**, מודן ומשרד הביטחון, 2020), ואחרים יתפרסמו בעתיד. בשל מרכזיותה של לבנון במפת האיומים המסכנים את ישראל, ובשל עיסוקו הרב של צה"ל בזירה זו, בחרנו להקדיש את הגיליון השני של כתב העת "יסודות" לציון התקופה שבה צה"ל שהה ונלחם על אדמתה של לבנון, מיוני 1982 עד ליציאתו ממנה במאי 2000, והמשך העימות במאפיינים שונים לאחריה.

¹ יגאל אייל, האינתיפאדה הראשונה, דיכוי המרד הערבי על-ידי הצבא הבריטי בארץ ישראל 1936-1939, מערכות, 1998 (מהדורה חדשה ומעודכנת: משרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2020), עמ' 24. מראי המקום לפי המהדורה הראשונה.

² ירמיהו, א 14.

תודה לכותבים ולחוקרים הנכבדים על מאמצייהם ותרומתם לכתב העת; לספי שפר ולקרן כהן על העריכה
הלשונית; לעמרי אדומי על מאבק העריכה, ולמשה אסולין ראש היחידה להוצאה לאור במשרד הביטחון,
שבזכותו "יסודות" יוצא לאור.

דצמבר 2020

תא"ל (במיל') די"ר יגאל אייל
ראש המחלקה להיסטוריה בצה"ל

